

ГОРОБЕЦЬ К. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри теорії держави і права, кандидат юридичних наук

ВИДИ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПЛЮРАЛІЗМУ В ОБҐРУНТУВАННІ МІСЬКОГО ПРАВА

Правовий плюралізм сьогодні стає однією з найбільш знакових ідей не лише юриспруденції, але й правового розвитку у цілому. Його початкове формування в межах антропологічних досліджень як спрямованість на обґрунтування самобутності різних правових культур, права на несхожість правових систем, поступово набуло свого поширення як методологічний принцип, відповідно до якого правова реальність має досліджуватися як багатогранне явище, тобто з використанням різних методів та методологічних підходів. Ця ідея отримала своє вираження в тому, що правовий плюралізм має декілька проявів: плюралізм правових культур, плюралізм методології дослідження права та плюралізм джерел права.

Між тим, принцип методологічного плюралізму часто не сприймається через його близькість до еkleктики, тобто простої сукупності методів, підходів та концепцій, пов'язаних лише ситуативно. Саме тому важливо розкрити власний зміст принципу методологічного плюралізму. Для цього доцільним є використання методології загальної теорії систем. З цієї точки зору плюралізм постає як метапринцип, і його можна сформулювати двома способами: «плюралізм — це можливість побудови однієї і тієї ж системи на основі різних концептів»; або «плюралізм — це можливість побудови різних систем на основі одного концепту».

Звісно, право є складною системою, а тому неможливо визначити єдиний концепт, тобто один смисл, в якому ми розуміємо його як систему. Саме тому жодне представлення права як системи не може претендувати на істинність. Ця теза може бути обґрунтована суто логічним шляхом, без апеляції до ідей плюралізму праворозуміння. Видатний логік ХХ століття А. Тарський, один із авторів неопозитивістської інтерпретації істини, стверджував, що для достатньо багатих мов (як природних, так і штучних) не може існувати єдиного критерію істини. Цей висновок обґрунтовується теоремою про неповноту Гьоделя: система дедуктивних суджень не може мати єдиного критерію істинності, якщо система не є завершеною (закритою), тобто навіть найбільш злагожену систему дедуктивних суджень (наприклад, математичну теорію) неможливо звести до одного-єдиного логічно істинного судження (Тарський А. Понятие истины в языках дедуктивных наук // *Философия и логика Львовско-Варшавской школы*. — М., 1999. — С. 14–178).

Навіть такий, досить поверхневий погляд на плюралізм з точки зору системного підходу демонструє, що право є плюралістичним навіть у

більшій мірі, ніж про це звикли говорити, адже воно не є суто дедуктивною системою. Спроби обґрунтувати право з позицій дедуктивних систем, які мали місце у радянській юриспруденції (наприклад, розробки В. М. Баранова на тему «Норма права як істинне судження») не можна вважати успішними з огляду на те, що право є відкритою системою, зміст якої не вичерпується судженнями (нормативними чи ненормативними).

Побудова однієї системи на основі різних концептів є пропозиційним плюралізмом, оскільки він засноване на різних судженнях, які ведуть до одного висновку. Прикладом пропозиційного плюралізму в юриспруденції є існування різних концепцій праворозуміння в межах одного його типу (наприклад, етатизм, нормативізм, неонормативізм – в межах юридичного позитивізму).

При дослідженні правових систем різного рівня пропозиційний плюралізм має значення для обґрунтування єдності ідеї права та його структури при різноманітності їх прояву. Так, національні, інтегративні правові системи, міжнародна правова система, а також поступово виникаючі глобальна та міська правові системи переслідують різні цілі, але при цьому використовують однакову систему правових засобів. Пропозиційний плюралізм як методологічний принцип використовується, здебільшого, на теоретичному, дедуктивному рівні при виявленні можливостей різних підходів до одного й того ж правового явища. Так, на основі пропозиційного плюралізму можуть розвиватися уявлення про необхідність одночасного використання антропологічного, феноменологічного, герменевтичного та інших так званих суб'єкторієнтованих методологічних підходів до права.

У методологічному сенсі пропозиційний плюралізм має використовуватися також для формування нових юридичних концептів. Концепти, на відміну від категорій, мають самостійне буття, тобто вони не залежать від протилежних концептів, а виступають самостійними смисловими «згустками». Наприклад, для обґрунтування концепту міського права не обов'язково протиставляти його «сільському праву». Міське право та міська правова система з точки зору ідеї пропозиційного плюралізму мають самостійний концептуальний статус.

Побудова різних систем на основ одного концепту є концептуальним плюралізмом: в його основі лежить не судження, а поняття. Використання поняття «право» як концепту може бути основою для побудови надзвичайно різноманітних систем, в залежності від того в якому системному значенні розуміється це поняття (наприклад, «право – це міра свободи і справедливості», або «право – це воля влади»).

Для концептуального плюралізму характерним є максимально широкий зміст концепту, коли існує можливість для широкого кола його інтерпретацій. Наприклад, можна концепт міста може використовуватися для побудови багатьох систем наукового знання у сфері економічної

теорії, соціології, політології, етногеографії, а також юриспруденції. Саме тому концептуальний плюралізм сьогодні набуває усе більшого значення, адже він тісно пов'язаний з іншим принципом постнекласичної науки, а саме принципом міждисциплінарності. Синтезування різних наукових напрямів, які досліджують суміжні предмети, відбувається саме за рахунок їх концептуального зближення. Таке концептуальне зближення стає можливим за умови визнання плюралістичної природи права та його проявів. Концептуальний плюралізм може використовуватися для обґрунтування міського права у вигляді різноманіття міських правових систем та правових систем міст.

Отже, два взаємоповнюваних розуміння плюралізму можуть використовуватися при поясненні плюралістичної природи права незалежно від типу праворозуміння, що, як видається, надає йому право вважатися дійсно науковим принципом. Використання пропозиційного та концептуального плюралізму у сучасній юриспруденції, з одного боку, дозволяє відмежувати використання цього принципу від еkleктики, а з іншого боку, — розкрити плюралістичну природу права на методологічному рівні загальної теорії систем.

ХИЖНЯК Ю. В.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
младший научный сотрудник научно-исследовательской части

ПРАВОВОЙ ОБРАЗ ГОРОДА В РОМАНЕ М. А. БУЛГАКОВА «МАСТЕР И МАРГАРИТА»

Город — это особая жизненная и культурная среда, где создаются уникальные условия для личностной самоидентификации. В рамках городского пространства формируется личностное мировоззрение, эстетические принципы, моральные и правовые нормы. Осмысление и переживание города является одним из путей самопознания человека.

Осмысливая и переживая город, человек формирует его образ. Образ города, как он складывается в сознании горожанина, жителя города, носителя эстетических, культурных, политических, правовых нормативов и предпочтений, оказывает обратное воздействие на окружающую среду и во многом влияет на процесс ее конструирования и структурирования. В этом плане город предстает как текст, из которого можно вычитать названные предпочтения его жителей. Правовой образ города — система знаков, которая определяет схемы его восприятия, на основании которых отбираются значимые правовые аспекты и артефакты городской жизни (О. С. Мельничук).